

ԱՄԵՐԻԿԱԶԱՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿ ՏԱՐԵԳՐԻՔ

1926

Ով որ անցեալ տարի մանրագնին թղթատեց Պ. Յ. Խաչմանեանի անդրանիկ Տարեգրիքը՝ անշուշտ անոր Բ. Տարին ևս ողջունելու տենչն զգաց իր մէջ:

Եւ շատ բնական հետեանք մ'էր այդ: Ծաղիկ մը բոյրը երբ կ'ախորժինք՝ գէթ անգամ մը ևս կ'ուզենք մօտենալ անոր: Ու հիմա՝ առջեւնիս տեսնելով «ԱՄԵՐԻԿԱԶԱՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿ ՏԱՐԵԳՐԻՔ 1926»ը՝ Գործարանական մենք, որովհետեւ այս Բ. Տարին գնահատանք մ'է նախորդին:

Բայց անհամբերը՝ անոր առաջին տեսքին՝ սխալ դատաստան մը կտրել պիտի ուզէ, պատկերելով մտքին մէջ նախորդին չափազանց գիրութիւնը և համեմատաբար՝ ներկային ալ նիհարակազմ երեւոյթը:

Մենք զայն պիտի անուանենք Եպերելի փութկոտութիւն. և ցոյց պիտի տանք «Մտերիմ խօսք մը» — յառաժարանը —, ուր Պ. Խաչմանեան կը փութայ ըսելու, թէ «Գործին ծաւալը պակասած է՝ զրեւթէ կէտով. բայց պակասած է նաեւ զրքին գինը՝ ձիշը կեսով: Եւ այս՝ որպէս զի կարելի ըլլայ ալ աւելի մատչելի բնծայել Տարեգրիքը բոլորին»:

Այսպիսի հրատարակութեան մը բարոյ-յական արժանիքը անշուշտ պիտի դատուի իր առաջադրած նպատակին և ապրած միջավայրի պահանջին համաձայն: Մենք չենք տատամսիր ըսելու, որ Պ. Յ. Խաչմանեանի ներկայ Տարեգրիքը կը համապատասխանէ այդ սկզբունքին: Անցեալ տարի ան ինքն իր մէջ բոլորովին նորու-թիւն մ'էր. նոյնը կը մնայ այս տարի ալ. որակը նոյնն է ուրեմն, քանակն է տար-բեր:

Եւ որովհետեւ ճշմարիտ հայուն բնագոյն է հետաքրքրուիլ ամենէն առաջ իր հայ-րենի աշխարհով, այս պատճառաւ Պ. Խաչմանեան նախապատուութիւն կու տայ իւր Սամուէլեանի գրութեան, ուր կը ներկա-յանայ «Խորհրդային Հայաստանը 1925-ին»:

միայն թէ յօդուածագրին ճիշդ անհարկի է, կարծես կը վախնայ որ մի գուցէ անհաւատալի թուին իր տեղեկութիւնները, իբր թէ մասնաւոր առաքելութիւն մ'ու-նենար մոլորեալ մտքերը դարձի բերելու. յամենայն դէպս ընթերցողը ընդհանուր գաղափար մը կ'ունենայ 1925-ին մէջ մեր երկրին բարեգաղութեան ու վերա-շինութեանը թափուած մեծ աշխատանքին նկատմամբ, որուն կը հաւատանք:

«Գիտական երոտորիներ» խորագրի մը տակ կ'երևայ Մ. Մեակ, ներկայացնելով վիրամիներ կամ կենսահիւրեր. — Մա-կրոֆոն (Microphone). — Հնախօսով Հոսսակարներու փոխադրութիւնը. — Սրտի և բոցի ձայներուն տարաբանութիւնը. — Սրտի ախտաձանադարան եւր հնարք մը: Ասոնք մեր օրերու կարեւորագոյն նորութիւններն են, որոնք առ այժմ մեզ համար մի միայն հետաքրքրաշարժ ըլլալու առաւելութիւնն ունին: Տօքթ. Յովհ. Գ. Երկանեան խորհ-մըտօրէն կ'ուսուցանէ «Իների և ակոսներու խնամքը», տալով անհրաժեշտ գիտելիքներ ատոյթապահութեան: «Ատամեւտածոքան Պատմական» շահեկան ուսումնասիրու-թիւն մ'է Տօքթ. Մ. Կ. Սրապեանէ: Իսկ Անդրանիկ Պ. Արտիկեանի գրութիւնը «Երեք արուեստագետներ»ու վրայ, ուր իրենց աշ-խատութիւններով կը ներկայանան Փուշ-ման, Ալեքանդրեան և Կիւրճեան, տեսակ մը հպարտութեամբ կը լեցնէ ընթերցողը Հայ հանճարին փառաւորութիւնը դիտելով:

«ԱՄԵՐԻԿԱ. ՀԱՆՐ. ՏԱՐԵԳՐԻՔ»ին մէջ աստ և անդ կը հանդիպինք նաեւ ազգային ղէմքերէ և արուեստագետներէ ոմանց նը-կարներուն, ինչպէս նաեւ զեղարուեստական ստեղծագործութիւններու, որոնց մէջ իր ա-ռաջնութեամբ կը փայլի մեր երևելի նկա-րիչը Էտկար Շահին՝ իր զոյգ գործերովը. — Ծեր որմնադիրը և Անարոյ Պրսան իր աշխատանքին մէջ:

Տարեգրիքը համառօտիւ կու տայ նաեւ բովանդակութիւնը 1925-ի մէջ ամերիկա-հայութեան ունեցած գրական արտադրու-թեանց՝ որ յիշուի աղքատ եղած է: Բաւա-կան էջեր տրուած են Ամերիկեան քաղաք-

ներու Հայ Աւետ. Եկեղեցիներու կազմակերպութեանց բաժնին ևայց ատկէ աւելի ընդարձակ տեղեկութիւն մը տրուած է մասնաւորապէս ծանօթանալու, թէ «Ինչոր պէտք է գիտնայ Ամերիկ. քաղաքացի ընդունելու համար»։ այս մասը որ գրքին 'լք բռնած է — ինչ որ Տարեգրքի մը համար չափազանց է կարծեմ (ինչպէս թէոզիկի «Որքն ու իր բերքը» վերնագրով ընտիր ուսումնասիրութիւնը այս տարւան «Ամերիկոն Տարեցոյցին մէջ, էջ 24-170)», պիտի ծառայէ զէթ իբրեւ օգտակար դասագիրք մը այն տարագիր հայերուն՝ որոնք անձկանքը կը ապաստն աւետարի մը Գլուխդոսի աշխարհէն։

Հուսկ ըսենք, որ Պ. Խաչմանեանի երկասիրութիւնը այս առումով աստիճանագործի մարդու յարմար Տարեգիրք մը դարձած է իր ամբողջութեան մէջ (արդէն զրական բաժինն ալ լոկ այս անգամուան համար զանց եղած է, ինչպէս Հեղինակն ալ կ'անդրադարձնէ), այնպէս որ այս Բ. Տարին թերևս աւելի կը յարմարէր այս անգամ Աւետարական ըսն Հանրագիտակ Տարեգիրք անունանել։

Ինչ ալ ըլլայ՝ ուրախալի է շնորհաւորելի է, որ «ԱՄԵՐԻԿԱՆԱՅ ՀԱՆՐԱՎԻՍԱԿ ՏԱՐԵ-ԳԻՐԻՔ»-ը լուսագոյն ապագայ մը կը խոստանայ իր տեսակին մէջ, պայմանաւ անշուշտ որ ամենէն աւելի Նոր Աշխարհի Հայութիւնը գիտնայ գնահատել զայն՝ նիւթական ու բարոյական աշխարհութեամբ։

Պ. Խաչմանեան սիրով ստանձնած է աշխատութիւնն ու տաժանըր. բայց պէտք չէ զլացուի միւս կողմանէ գնահատանքն ու խրախոյսը։

Հ. Ղ. ՏՈՅՆՈՒ

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՆԴԻՍԻՑ

Գեղտեմբեր ամսով հասանք 1925ի արեմուտքը և մեր աչքը ակամայ ետե կը դառնայ ձգելու համար բաղնալի ակնարկ մը մեր գրական սեփականութեան վրայ։ Թերթերու բազմութիւնը և հետզհետ ամուր գմբ խորապէս կ'ուրախա-

ցընէ, և կը յուսանք որ ըստ իրենց պայմաններուն ամէնքն ալ պիտի կատարեն կարևոր առաքելութիւններ՝ յօգուտ և ի զարգացումն հայ մտքերու, հայ սրտերու։

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՈՐԵԱՑ

Հ. Վարդանեան կը շարունակէ «Երազի մատենագրութիւնը» աւելի ընդարձակ ծանօթութիւններով։ Նոյնպէս Պրոֆ Ադոնցի «Անծանօթ էջիւր Մաշտոցի» շարունակութիւն է և քիչ մ'ալ հետացած եկեղեցական պատմութեան բաւոյններուն մէջ։

Պ. Մանանդեան «Յունարան դպրոցը և նրա քաղաքացւոյն շրջանները» իւր այս շարունակութեան մէջ կը շնայ հմտօրէն ապացուցանել՝ յիշած էջմիածնի երկու նորագիտ Զեռագիրներուն վրայ, թէ Արիստոտէլի Ստորագութեանց մեկնութիւնը ոչ թէ Նիխաս իմաստասէրին է, այլ Ուիմպիոպոլիսի, ինչպէս որ Որոտնեցիին ալ նոյնը կը հաստատէ։

Իբրեւ նոր Նիւթ կը հանդիպինք Հ. Ոսկեանի «Միտքար Գօշ»ին, կենսագրական ծանօթութիւններ ստգիէն անդիէն քաղուած։

Թորգոմ Սրբ. ալ առաջ կը տանի Ս. Նշանի վանքին ձեռագրացուցակը 12ի չափ աւետարաններու վրայ խօսելով. ոչքան օգտակար և դիւրամատչելի պիտի ըլլար եթէ առանձին գրքոյց մ'եւէր յետոյ, Գեր. Հ. Տաշեանն ևս կը շարունակէ «Բառախօսական դիտողութիւնները» ներկայիս զբաղելով երկրաբանական բաներու ստուգաբանութեամբ։

Իսկ Պ. Possimiste ալ վերջ կը դնէ ներկայ թուով Լ. Շանթի «Հիմնատնագրութեան» տրամին, տեղական սովորութեան և թատերական ներկայացումներուն հարկաւոր բացատրութիւններ տալով։

Յետ նաև մէկ երկու մանր նիւթերու՝ Հանդէսը Նոյնիմբ. - Գեկ. թուով կը փակէ 1925 տարին լիապէս կատարելով իր ծրագիրը. մենք կը մաղթենք աւելի լայն և զանազանալ ստպարէզներ՝ յատաշիկային հանրութեան աւելի ևս դիւրամատչելի և օգտակար ըլլալու համար։

ՀԱՅԲԵՆԻՔ

Հայրենիք թէև գրեթէ բոլորովին կուտակցական գոյն և հոգի ունի, սակայն պէտք է խոստովանել որ մեր լուսագոյն գրողները խանգոտ և գրաւիչ տողերով անոր մէջ երևան կու գան։

Նոյնիմբ. - Գեկ. որ 288 էջոց ապականելի